

Harf İnkılâbının Yapılışı ve Uygulanışında Basının Rolü

Ayşegül ŞENTÜRK*

ÖZET

Türk tarihinde gerçek anlamda çağdaşlaşma ve milletleşme imkanı Atatürk ilke ve inkılâpları sayesinde olmuştur. Milletleşme ve çağdaşlaşmada siyasi ve sosyal yapıyı şekillendiren milli kültürün büyük önemi vardır. Milli kimliği belirgin, milli kültür temeli dil ve tarihe dayalı bir Türk milleti oluşturmak isteyen Atatürk, milliyetçilik ve laiklik prensipleriyle gerçekleştirdiği inkılâplarla Türk milletini her bakımdan milli kültürüne bağlı, çağdaş bir toplum haline getirmek istemiştir. Bu amaçla yapılan inkılâplardan birini de harf inkılâbı oluşturmaktadır. Resmi ve gayri resmi kanallardan bilgi sağlamada, kamuoyu oluşturabilme ve onu etkilemede, aynı zamanda kendi zamanlarında siyasi ve toplumsal görüşleri kaydetmede önemli bir rolü olan basın, yeni müesseselerin ve yeni fikirlerin toplumda benimsenmesinde de yardımcı olmaktadır. Bu açıdan basın, özellikle inkılâp yapan kadrolar için daha önemli bir hale gelmektedir. Bu çalışmanın konusunu da Türk dilinin, bilim ve kültürünün gelişmesine büyük katkısı olan harf inkılâbı ve bu inkılâbın uygulanışında basının rolü oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Atatürk, Harf İnkılabı, Çağdaşlaşma, Milletleşme, Basın.*

The Role of the Press in the Construction and Application of the Alphabet Reform (1928)

ABSTRACT

The true modernization and nationalization opportunity have been achieved by Atatürk's principles and reforms. National culture, which shapes political and social structure in modernization and becoming a nation, has a great importance. Atatürk, who desired to create a nation whose national culture bases on language and history and which has a distinct national identity as well, wanted to build up Turkish Nation that is tied to its national culture with all respects with the help of the reforms carried out with the principles of nationalism and secularism. The letter revolution makes up one of those revolutions which were reformed for this purpose. The press, which has an important role in providing information from formal and informal channels, in creating public opinion and influencing it, and in saving the political and social views in their time as well, also helps the new institutions and new ideas to be adopted by the community. In this respect, the press is becoming more important for particularly those who reform. The subject of this study is the alphabet reform which contributes to the Turkish language's, science's and culture's development and the role of the press in practicing this revolution.

Keywords: *Atatürk, Alphabet Reform, Modernization, Nationalization, Press.*

* Dr., SDÜ, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, aysegulsenturk@sdu.edu.tr

Giriş

Büyük bir tarihi olan ve bu tarihte sayısız devletler kurarak her dönemde etkili bir varlık gösteren Türk Milleti bu yönüyle dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Orta Asya'da ortaya çıkmış olan Türkler, uzun bir süre bu bölgede ve bu bölgenin özelliklerine göre bir yaşam sürdürmüşler, bu doğrultuda bir kültürel hayatın içinde kendi yazı ve alfabelerini de geliştirmişlerdir. Çeşitli sebeplerle Orta Asya'dan başka coğrafyalara göç halinde olan Türkler, gittikleri yerlere kendi kültürlerini taşıdıkları gibi, göç ettikleri bölgelerde gördükleri kültürlerden de etkilenmişler, bu da onların tarih boyunca farklı yazı ve alfabe kullanmaları sonucunu beraberinde getirmiştir. Göktürk, Soğut, Uygur, Mani, Çin, Tibet İbrani alfabeleri Türklerin kullandığı alfabelerden bazılarıdır. Hangi alfabeyi kullanırlarsa kullansınlar dili yani Türkçe ve onun kullanımını esas alan Türkler de bu durum, Arap alfabesinin kullanılmaya başlanmasından sonra değişmiş ve Türkçe arka planda kalmaya başlamıştır¹.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra, İslam'a gösterdikleri önem ve itibarında etkisiyle, Arap alfabesini de kabul etmişler, bu kullanım Karahanlılar'dan itibaren (932-1212), Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk beş yılı da dahil olmak üzere yaklaşık bin yıl kadar devam etmiştir. Arap alfabesini kullanmanın getirdiği en önemli sonuç ise şüphesiz, alfabeyle birlikte gelen Arap kültürünün Türk kültürü üzerindeki etkisi olmuştur. Zamanla Türk dili ve Türk kültürünün, Arapçanın ve Arap kültürünün etkisi altına girmesi eleştirileri beraberinde getirmiş, Tanzimat sonrası yoğunlaşan bu eleştiriler ve Türkçeyi Arapçanın tesirinden kurtarma fikirleri dönemin aydınları arasında sıkça tartışılır hale gelmiştir.

Harf İnkılabının Nedenleri ve Süreci Konusuna Genel Bir Bakış

Dil sadece bir iletişim aracı olmayıp, bireyin toplumsal ve ulusal kimliğini oluşturan bir değerdir. Millettin milli hafızasını sağlam tutmada önemli rolü vardır. Bir millet için dilini kaybetme tehlikesi, beraberinde milli kültürünü de kaybetme tehlikesini getirir. Çünkü kültürü sağlayan unsur dildir. Milli kimliği ise milli kültür oluşturmaktadır. Bir millettin varlığını, saygınlığını koruması dile bağlıdır². Bu özelliğiyle dil, bir toplumu millet yapan unsurların başında gelmektedir. Böyle olunca da her millet kendi doğasına göre bir beyan tarzı, ana dilinin belli bir ses düzeni, biçim özellikleri oluşmuştur. Dillerin şivesi, kökleri, ekleri ve üretmesi buna göre olmaktadır³.

16. yüzyılın en güçlü devleti olan Osmanlı Devleti, sonraları zamanla gücünü kaybetmeye ve medeniyette rakibi olan Avrupa'nın gerisinde kalmaya başlamıştır. Çok uluslu ve ümmet fikrine dayalı olan Osmanlı Devleti, kaybetmeye başladığı enerjisini tekrar toplayabilmek için Tanzimat'tan itibaren bazı teşebbüslerde bulunmuşsa da mağlubiyetle biten savaşlar, Gayri Müslimlerin etkili olduğu ticari ilişkiler, Batı isteği ile yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan ıslahatlar sonucu gerilemenin önüne geçememiştir. Ancak Tanzimat'tan Meşrutiyet'e kadar "Bu ülke nasıl kurtulur" sorusunun cevabını arayan aydınlar ve devlet adamlarında, milliyetçilik fikrinin de etkisiyle milli politikalarla kurtuluşun olabileceği fikri geçte olsa uyanmıştır. İttihat ve Terakki üyeleri ile Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Fuat Köprülü, Yakup Kadri gibi Türk aydınları, kendi milli

¹ Cengiz Dönmez, *Tarihi Gereçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009, s.35

² Hüsnü Merdanoglu, *Küreselleşme Sürecinde Atatürkçü Düşünce*, Güldiken Yay., Ankara 2001, s.110

³ Nebil Buharalı, "Dil Tasfiyesinde Uydurma Kelime İddiası", *Çınaraltı*, Sa:91, 19 Haziran 1943

tarihleri, kendi dilleri, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve diğer milli özelliklerine göre bir millet olma şuuruyla meselelere bakmışlar ve bu şuur, alfabe ve dil alanında da kendisini göstermeye başlamıştır. Bu isimler içerisinde ayrı bir yeri olan Ziya Gökalp milleti: “*Dilce, dince ve ablakça müşterek olan insanların oluşturduğu bir topluluk*” olarak tanımlamaktadır. Ziya Gökalp, kültür milliyetçiliği üzerine Türkçülüğün esaslarını çizmiştir⁴.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerini yaşayan tüm aydın, asker ve devlet adamları gibi, aynı dönemi yaşayan, Türk milletinin içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtulabileceğine çözümler arayan Atatürk, bulduğu akılcı, çağdaş ve milli politikalarla Milli Mücadele zaferi sonrasında Türk milletine milli karakterini kazandırmak istemiştir. Atatürk’teki Türklük şuru Ziya Gökalp’te olduğu gibi daha ziyade kültürden kaynaklanmıştır. Milleti, “*Dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirlerine bağlı olan vatandaşların oluşturduğu siyasi ve sosyal bir toplum*” olarak tanımlayan Atatürk, yeni Türk devletini bütün müessese ve teşkilatıyla milliyetçilik üzerine kurmuş, akli ve ilmi esaslara göre Türk milletinde yaşayan Türk kültürünün kaynaklarını bulmak, onu işlemek ve canlandırmak esasına dayalı bir kültür politikası benimsemiştir. Atatürk, Türk kültürü üzerindeki yabancı kültürlerin tesirinin azaltılmasını ve kültürün milli bir kimliğe kavuşturulmasını amaçlamıştır. “*Yapmış olduğumuz ve yapmaktada olduğumuz inkılapların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını her bakımdan çağdaş bir toplum haline getirebilmektir*”⁵ diyen Atatürk, Osmanlı’dan kalan mirasın milli kimliğe kavuşturulmasının laiklikle mümkün olacağını görerek, Türk milletine milli temeller oluşturmaya çalışırken, bu temellerin milliyetçiliğin yanı sıra laiklik ilkesine göre tespit edilmesine de büyük önem vermiştir. Ortaya çıkacak orijinal Türk kültürüne dil ve tarih araştırmalarıyla milli temeller vermek isteyen Atatürk⁶, bu sebeple milli kültür ve onu oluşturan ve devamlılığını sağlayan iki önemli unsur olan dil ve tarih ile bizzat ilgilenmiş, bu iki alanda çalışmalar yapmıştır.

Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve onu aşmak için, eğitilmiş kadrolarla kültür ve medeniyet seviyesinde yüksek bir varlık gösterebilmek gerekir. İşte bu sebeple cumhuriyet döneminde yapılan inkılaplarda eğitim konusu, yönetici kadro tarafından ciddiyetle ele alınmış, eğitim ve kültür politikaları birbirine paralel yürütülmüştür. Okuryazar oranının düşük olması, Türk dilinin ihtiyaçlarını Arap harflerinin karşılayamaması⁷ ve bunun sonucu öğrenmede ortaya çıkan zorluklar, Türk toplumunu cehaletle yüz yüze bırakmış, yeni Türk devleti okuma yazma oranı çok düşük bir toplum miras almıştır. Tüm bu sebepler harf inkılabını mecburi kılmıştır.

⁴ Dönmez, a.g.e., s.127

⁵ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.2, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara, 1952, s. 214

⁶ Bayram Kodaman, *Cumhuriyetin Tarihi Fikri Temelleri ve Atatürk*, SDÜ Yay., Isparta, 1999, s.81

⁷ Arap alfabesi ile Türk dili karşılaştırıldığında Arap alfabesinin Türk gramer yapısına uygun olmaması birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Her şeyden önce Arapça ve Türkçe farklı dil ailelerinden gelmektedir. Arap dili köken olarak Sami diller ailesine bağlı iken, Türk dili Altay dil ailesine mensuptur. Arapça daha çok sessiz (ünsüz) harflerin hakim olduğu bir dil olup, alfabe de Arap dilinin özelliklerine göre ayarlanmıştır. Türkçe ise ses yapısı bakımından daha çok ünlülere ağırlık veren bir dildir. Durum böyle olunca da imla sorunları ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Korkmaz, “Türk Dili ve Arap Alfabesi”, *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara, 1991, s.14-18

1928'e Kadar Harf Konusundaki Görüşler ve Çalışmalar

Osmanlı Devleti'nin genişlemesiyle birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin dile daha çok girmesi, Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan, devletin resmi dili olarak kabul edilen ve aydın zümrenin kullandığı Osmanlıca'yı ortaya çıkarmış, Türkçe sadece yaşayan Türk halkının konuşma dili olarak kalmıştır. Kırsal kesimde yaşayan halk zor bir dil olan Osmanlıca'yı anlamak bir yana, kendi dilini bile yazıp okuyamaz hale gelmiştir. Bu olumsuzluklar da harfler üzerinde ıslah ve çeşitli düzenleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Arap harflerinin ıslahı konusunu çeşitli aydınlar Tanzimat döneminden itibaren zaman zaman gündeme getirerek tartışmışlardır. Bunların başında Arap harflerinin ıslahının yapılması ile yazılış ve okunuşunun kolaylaştırılması düşüncesine sahip Maarif Nazırı Münif Efendi gelmektedir. Daha sonra Arap harflerinin Türk diline uydurulması ve Arap harfleri üzerinde değişiklikler yaparak yeni bir alfabe oluşturulması düşüncesini savunan Recaizade Mahmut Ekrem, kendisinin başkanlığını yaptığı "İslah-ı Huruf" adıyla bir cemiyet kurmuş ancak cemiyetin çalışmaları sonuçsuz kalmıştır⁸.

Milliyetçilik duygusunun da etkisiyle milli politikaların ağırlık kazandığı II. Meşrutiyet döneminde, Eğitim Bakanı Şükrü Bey, harf ıslah çalışmaları için bir encümen kurdurmuş ise de (içinde Ziya Gökalp, Rıza Tevfik Bölükbaşı, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi isimler yer almıştır) bu encümen de köklü çözümler geliştirememiştir. Arap harflerinin iyileştirilmesi ve Arap harflerinin bırakılarak Latin harflerine geçilmesi şeklinde ortaya çıkan iki görüş, zamanın gazete ve dergilerinde yayımlanan yazılar vasıtasıyla sert bir şekilde tartışılmış ve adeta ülkede hemen bütün aydınları ilgilendiren bir konu olmuştur. Ancak yapılan tartışmalar ve önerilen çözümler olumlu sonuç vermemiştir.

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından 12 Eylül 1922'de İstanbul gazetecilerinden Hüseyin Cahit, Yakup Kadri, Ahmet Emin ve Ebuzziya Velid ile bir araya gelen Atatürk, Hüseyin Cahit'in "*Niçin Latin yazısını almıyoruz?*" sorusuna "*Zamanı daha gelmemiştir*" cevabını vermiştir. Aynı yıl Hüseyin Cahit, Türkiye'de nüfusa oranla okuryazar sayısının çok az olduğunu, bu olumsuzluğun bir türlü önlenemediğini, üç dört sene mektep okuyan çocukların bile doğru okuyamadıklarını Resimli Gazete'de yazmıştır. Böyle lisan ve tahsilin olamayacağını ve senelerce okula gidip hiçbir şey öğrenememenin bir vakit kaybı olduğunu belirten Cahit aynı yazısında, o halde Türk milletini Arap harflerinin milli harflerimiz olmadığı için kullanmaya mecbur eden bir sebebinde kalmadığını belirtmiştir⁹.

17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat kongresinde işçi delegelerinden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşının ortaya attığı önerge ile harflerin değişimi konusu gündeme gelmiş, ancak kongre başkanı Kazım Karabekir Arap harflerinin kaldırılarak yerine Latin harflerinin kabul edilmesine "*Türk dilini ifade edecek hiçbir Latin harfi yoktur. Yabancıların propagandalarından etkilenerek bu fikri ortaya atanlar ülkeye zararlı bir fikir sokmaya çalışmaktadırlar. Bu fikirler Türk toplumunu etkilerse bütün İslam alemi üzerimize hücum eder ve birbirimizi yeriz*" düşüncesiyle karşı çıkmıştır¹⁰. Kazım Paşa'ya İctihad

⁸ Dönmez, a.g.e., s.169

⁹ Resimli Gazete, 22 Eylül 1923, s.3

¹⁰ Hakimiyet-i Milliye, 5 Mart 1923

dergisinde yazdığı yazı ile cevap veren Kılıçzade Hakkı, Türk milletinin Türk kültürüne muhtaç olduğunu, bu kültüründe dilden başlayacağını belirterek Latin harflerinin gerekliliğini savunurken, Celal Nuri İleri, Hüseyin Cahit Yalçın, Giritli Ahmet Saki Beylerde Kılıçzade Hakkı ile aynı görüşü paylaşmışlar¹¹, yeni bir alfabenin gerekli olmadığı, Arap Alfabesinin ıslah edilerek dil üzerindeki sorunun çözülebileceği görüşünde olan İbrahim Alaeddin Gövsa, Halil Nimetullah Öztürk, Ekrem Bolayır, Halit Ziya Uşaklıgil gibi isimler ise bu görüşlerini dönemin çeşitli dergi ve gazetelerinde yayımlanan yazıları yoluyla ifade etmişlerdir. Arap harflerini bırakmak istemeyen bu isimlerin asıl korkusu yılların emeğiyle ortaya çıkmış eserlerin bir anda unutulacağı ve geçmişle manevi bağın kopacağı noktasında toplanmıştır.

1923-24 yıllarında tartışılmakla birlikte TBMM’nde Arap harflerinin yetersizliği konusunu ilk dile getiren İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu olmuştur. Alfabe konusunda tartışmalar devam etmiş ve kesin olarak reddedilmiştir. Başta Başbakan İsmet Paşa olmak üzere tüm hükümet örgütü ve bürokrasi yeni harflere karşı çıkmıştır. İsmet Paşa açısından yeni harflere direnmenin en büyük nedeni, bütün askeri ve mülki daireler ile İstanbul Darülfünunu ve ayrıca tüm basın ve matbaalardaki yükün hükümetin üzerine büyük bir yük getireceği endişesidir¹². Nitekim 1928’de yaptığı konuşmada İsmet Paşa:

“Okuma yazma güçlüğü, tüm devlet yaşantısını felce uğratacak bir devrimi gerektirecek bir zorunluluk sayılabilir mi? Ulusların uygarlık açısından ileri ya da geri olmaları yazıların kolaylık ya da güçlüğü ile ölçülemez. Yüzyıllardan beri kullanılan yazı, bundan sonra da pekala devam edebilir. Bilginler, tüm okuryazar kişiler, hece sınıfı çocuklarına dönecekler. Yazı değişirse kütüphaneler dolusu el yazısı basma yapıtlardan nasıl yararlanılacak?”

İsmet Paşa daha sonra harf inkılabının aşamalı olarak yapılmasını öngörmüşse de Atatürk’ün kararlılığı karşısında bu konudaki direnci kırılacaktır¹³.

1926’da Sovyetler Birliği’nin Bakü Kongresi’nden sonra Türk dilleri için Arap harfleri yerine Latin harflerini kabul etmeye karar vermesi üzerine –ki Prof. Dr. Hasan Eren’e göre¹⁴ bu kararın da Türkiye’nin Latin harflerini kabul etmesine etkisi büyük olmuştur- Millî Eğitim Bakanı Necati Bey, Latin harflerinin öneminden bahsetmiş, aynı yıl Akşam Gazetesi, aydınların yeni harflerle ilgili düşüncelerini öğrenmek amacıyla bir anket başlatmıştır. Latin harfleri kabul edilmeli mi, edilirse Türk milletine neler getirir, neler götürür?¹⁵ sorularına cevap aranmıştır. İçlerinde Hüseyin Cahit, Yunus Nadi, Falih Rıfki, Abdullah Cevdet, Celal Nuri gibi isimlerin bulunduğu grup öncesinde olduğu gibi Latin harflerinden yana tavır ortaya koyarken, Halit Ziya, Ali Canip, İbrahim Gövsa, Ali Seydi ve ünlü tarihçilerden Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan yeni harfleri kabul etmenin sakıncalarından bahsetmişlerdir. Anketi dikkatle takip eden Atatürk henüz harf inkılabı için şartların oluşmadığını görmüşse de yeni harfler için gerekli hazırlık çalışmalarının devam etmesine karar vermiştir. Böylelikle 1927 yılı boyunca harf değişimi ile ilgili olarak hazırlıklar hızlanmıştır. Özellikle önde

¹¹ M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1991, s.42,44

¹² İlhan Başgöz, *Türkiye’nin Eğitim Çıkamaz ve Atatürk*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, s.118

¹³ Çağlar Kırçak, *Meşrutiyetten Günümüze Gericilik*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994,s.276

¹⁴ Hasan Eren, *Yazıda Birlik, Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, 1978, s.88

¹⁵ *Akşam*, 28 Mart 1926

gelen basın organları ve baş yazarları -Hakimiyet-i Milliye’de Falih Rıfkı, Cumhuriyet’te Yunus Nadi, İkdam’da Celal Nuri, Tanin’de Hüseyin Cahit, Akşam’da Necmettin Sadak, Vakit’te Ahmet Cevat, Milliyet’te İbrahim Necmi Latin harflerinin gerekliliğini savunmuşlar ve bu fikri yaymaya çalışmışlardır. Vakit, Milliyet, Akşam ve Cumhuriyet gazetelerinde baş makaleler eski ve yeni harflerle yazılmıştır. Aynı gazetelerde başlayan yeni alfabe kampanyasıyla halkın yeni harfleri öğrenebilmesi için yeni harfler hakkında bilgiler verilmiş, “Merak ettiklerinizi sorabilirsiniz”, “Yeni harflerle yazılmış olan başmakalemiz 6. Sayfadadır. Bu sayfadaki makale ile karşılaştırarak mümaresenizi (alışma) çoğaltınız” köşeleri yayımlanmış ve bu çalışmalar harf inkılabından önceki denemeleri oluşturmuştur¹⁶. Bu noktada yeni harflerin benimsenmesi ve yaygınlaşmasında basından büyük ölçüde yararlanılmıştır denilebilir.

Çağdaş normlarla donatılmış bir Türk devleti fikrine, daha Milli Mücadele öncesinde ulaşan Atatürk¹⁷ II. Meşrutiyet öncesi Bulgar Türkolog İvan Manalov ile yaptığı görüşmede bir harf devriminin gerekliliğinden bahsetmiş¹⁸ ve I. Dünya savaşı öncesi Enver Paşa’nın harfler tecrübesini¹⁹ ve bunun uygulamasından doğan neticeleri göz önünde bulundurarak, 1919’un 8 Temmuz sabahı Erzurum Kongresi’nin bittiği gece Mazhar Müfit’e yazdığı anı defterine zaferden sonra yapılacaklar konusunda beşinci madde olarak Latin harflerinin kabulünü not ettirmiştir²⁰. Ancak alfabe sorunu belirli bir süreçten geçtikten sonradır ki bu inkılâp gerçekleşebilmiştir. Cumhuriyet’in ilanı, Halifelğin kaldırılması, yeni anayasa, Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi, kılık-kıyafet değişimi, Medeni Kanun gibi inkılâplarla, uluslararası takvime geçilmesi ve Latin rakamlarının kabulü harf inkılâbının yapılmasını kolaylaştırmıştır. Atatürk, 1928’de yeni harflerin Türk milletini milli gelişme ve medenileşme yoluna götüreceği ilk adım olduğu görüşünde olan Ahmet Cevat’ın Vakit gazetesinde yayımlanan bir dizi makalesinden sonra harf inkılâbına kesin olarak karar vermiş, böylelikle dil inkılâbının yolu açılmıştır²¹.

26 Haziran’da Dolmabahçe Sarayı’nda “Latin harflerinin kabulü ve tarzını incelemek” üzere bir komisyon kurulmuştur. Komisyonu hızlandırmak ve olumlu bir sonuca ulaşacak şekilde işini yürütmesini sağlamak üzere tartışmaları bizzat Atatürk yönetmiştir²². Temmuz ayının sonlarında Dolmabahçe’de Falih Rıfkı, Ahmet Cevat ve Mehmet Emin Bey ile bir araya gelen Atatürk, Falih Rıfkı’nın yapılan çalışmalarla ilgili olarak “*on beş yıllık uzun, birde beş yıllık kısa mübletli iki teklif var*” cümlesine “*Bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz*” diyerek cevap vermiştir. Altı hafta içinde tamamlanan yeni alfabe ilk

¹⁶ Akşam, Cumhuriyet, Eylül-Ekim 1928

¹⁷ Ünsal Yavuz, *Atatürk İmparatorluktan Millî Devlete*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1990, s.85

¹⁸ Dönmez, *a.g.e.*, s.211

¹⁹ Enver Paşa, harfler konusunda yapılacak ıslahatın yazım stiliyle ilgili olduğu ve yapılacak ıslahatın harflerin ayrı yazılması şeklinde olması düşüncesini ortaya koyan bazı aydınlardan etkilenmiş ve harfler konusuyla bizzat ilgilenmiştir. Enver Paşa’nın geliştirdiği alfabe “Ordu Elifbası, Hatt-ı Cedit veya Enver Paşa Yazısı” denmiştir. Bu dönemde yeni bir alfabeyle karşı ıslahın yeterli olduğu fikri ağırlık kazanmış ancak I. Dünya savaşı sırasında Osmanlı karşıtı bazı Arap kabilelerinin İngilizlerle birlikte hareket ederek Türk birliklerini arkadan vurmaları, ıslahatçıların savundukları harflerin ıslahı konusundaki gerekçelerine darbe indirdiği şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ülkütaşır, *a.g.e.*, s. 170-171

²⁰ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1968, s.130

²¹ Asım Us, *Gördüklerim Duyduklarım, Duygularım*, İstanbul, 1964, s.92

²² Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1996, s.276

kez 9 Ağustos 1928'de Atatürk'ün Sarayburnu'nda yaptığı konuşma ile duyurulmuştur. Harf inkılâbının başladığını gösteren bu konuşmasında Atatürk:

*“Arkadaşlar, bizim abenêdar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz..... Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalçya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazîfesi biliniz. Bu vazîfeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni doksanı bilmezse bu ayıptır”*²³.

Atatürk bu konuşmasından sonra, 17-19 Ağustos 1928'de gazetesinde yeni harflerin Türk tarihinin kaydettiği en büyük inkılâplardan biri olmakla birlikte, bu harflere geçişin oldukça uzun bir süreci kapsayacağını ve asıl meselenin harflerin tatbikatı meselesi olduğunu yazan Yunus Nadi'ye, yeni Türk harfleriyle gönderdiği mektubunda yeni alfabenin öğrenilmesi ve öğretilmesi için çok senelere ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir. Yeni harflerin halk tarafından benimsenmesinde basının öneminin farkında olan Atatürk'ün bu konudaki hassasiyetini yansıtan 20 Ağustos 1928 tarihli Akşam gazetesinde “Gazi Hazretlerinin El Yazısı” başlığıyla bir yazı yayımlanmıştır²⁴. Malî kaygılar nedeniyle bazı gazeteler başlangıçta yeni harfleri endişeyle karşılamışlarsa da²⁵, harf inkılâbı kanunlaştıktan sonra yeni harflerin tatbiki ve kamuoyunun bilgilendirilmesi konusunda bu inkılâba en büyük faydayı yine basın yapmıştır.

Latin Harflerinin Kabulü

1 Kasım 1928'de TBMM açılış konuşması yapan Atatürk, daha sonra ülke içinde gezilere çıkmış ve bu gezilerinde “Baş Öğretmen” sıfatıyla Türk yazısının devamlı olarak öğretmenliğini yapmış, çevresindekileri desteklemiş ve ileride yapılacak dil inkılâbının temelini oluşturacak düşünceleriyle halkı hazırlamasını uygun görmüştür²⁶.

Aynı tarihte kabul edilen kanunla Tanzimat'tan beri devam eden imla ve alfabe tartışmaları da sona ermiş ve Doğu düşüncesini sembolize eden Arap harfleri ortadan kaldırılarak, Batı uygarlığının sembolü Latin harfleri kabul edilmiştir. Böylelikle çağdaş medeniyetlere uyum sağlamanın önünde herhangi bir engel kalmamıştır. Memlekette Latin harflerinin kısa sürede öğrenilmesi ve okuryazar oranının artırılarak cehaletin ortadan kaldırılması için eğitim-öğretim seferberliği başlatılmıştır. Önceleri yeni harflere itiraz eden İsmet İnönü'de mecliste yaptığı konuşmada yeni harfleri benimsemiş olarak, bu seferberlik hareketinde görevin sadece öğretmenlere değil tüm aydın vatandaşlara düştüğünü dile getirmiştir:

²³ Selami Kılıç, *Türk Devriminin Fikri Temelleri*, Kaynak Yay., İstanbul, 2005, s.190

²⁴ Dönmez, a.g.e., s.217

²⁵ Nitekim yaklaşık 15 binle en büyük tiraja sahip olan Tasvir gazetesinin tirajı, yeni harfler sonrası 5 bine kadar düşmüştür. Neşriyatta olası bir buhranı engellemek üzere İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı ve Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Us'un meclise verdiği teklifle, matbuata üç yıl için prim verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak matbuattaki tiraj olumsuzluğu uzun sürmemiş, 1930'dan sonra millet mekteplerinin etkisiyle basın tekrar eski canlılığına kavuşmuştur. Millet mekteplerine halkın gösterdiği rağbet sonucu okuyup yazanların sayısı arttıkça yeni yeni matbaalar kurulmuş, harf inkılâbından beş yıl gibi kısa bir zaman sonra da neşredilen gazete ve dergilerin sayısı 230'u bulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Naşit Hakkı Uluğ, *Üç Büyük Devrim*, Ak Yay., İst. 1973, s.213

²⁶ *Kadro 1932*, C.1, Yay. Haz: Cem Alpar, Kalite Matbaası, Ankara, 1978, s. 44

“Hiçbir kanun layihası müzakere olunduğu anda cidden uygulanacağına ve büyük sonuçlar vereceğine bu kadar yakın emniyet vermemiştir. Yani hiçbir kanunun müzakeresi anında memlekette candan kabul olunacağına, cidden uygulanacağına, feyizli neticeler vereceğine bu andan daha ziyade kani olmak mümkün değildir. Sebebi açıktır. Çünkü böyle bütün bir milletin hayatında, fikri ve manevi yaşayışına tesir edecek olan esaslı ıslah bütün millet içinde her köşede esaslı olarak işlenmedikçe teşebbüs edilmek çok cesaret ister. Teşebbüslerimizle memleketin her tarafında ne kadar esaslı bir ihtiyaca temas ettiğimizi açık olarak gördünüz.

Bu harfler için millette gördüğümüz hüsnü kabul başlıca şu noktayı izah eder ki, o da milletin bir an önce okuyup yazmak, cehaletten kurtulmak için taşıdığı arzu derin, geniş ve samimidir. Demek millet, hepimiz böyle bir anahtar çoktan beri beklemekte idik....Hükümet bütün memlekette millet mektepleri halinde işinde, tarlasında, fabrikasında çalışan vatandaşların ayaklarının ucuna getirilen kolaylıkla öğretecek muallimlerle, kolay tedarik olunacak vasıtalarla bu yeni alfabeden tamamıyla istifade etmeleri için bütün mesaisini sarf edecektir. Bu mücadeleyi başarıyla neticelendirmek için vazife sadece muallimlerin değildir. Memurlarımız ve bu memleketin bütün münevver evlatları bu sene, gelecek sene ve birkaç sene içinde bu alfabe ile vatandaşların tamamen okuyup yazması için ellerinden geleni yapacaklardır”²⁷.

1928’de yapılan üçüncü dönem milletvekili seçimleri harf inkılabı sırasına rastladığından ve gazetelerde o yıl başından itibaren yeni harflerle çıkacağından meclise girecek milletvekillerinin şahsiyetleri de bu açıdan değerlendirilmiştir²⁸. Tek parti döneminde hem gazeteci hem milletvekili olan aydınlar Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Nuri İleri, Yunus Nadi Abaloğlu ve Necmettin Sadık Sadak gibi isimlerdir. Yeni harflerin kabulünün ardından yeni yazının okul dışındaki vatandaşlara da öğretilmesi için 1 Ocak 1929’da millet mektepleri açılmıştır. İlk bir ayda bu okullara devam edenlerin sayısının 900 bine yaklaştığı düşünülürse, harf inkılabının başarıya ulaşmasında, basının faaliyetleri, halkın yeni harfleri öğrenme isteği ve inkılabın gerekliliği ile dil ve düşünce yapısına uygunluğu kanıt olarak gösterilebilir. 23 Aralık 1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla da Arap harflerinin kesinlikle kullanılmaması ve bu harflerle eğitim-öğretim yapılmamasına karar verilmiştir²⁹.

Harf İnkılabının Dile Etkisi Üzerine Basında Olumlu ve Olumsuz Görüşler

“Cumhuriyetin, onun kazanımlarının ve bütün inkılabların güvencesi olan harf inkılabı” başta dil olmak üzere, eğitim, tarih, siyaset, ekonomi, basın-yayın hayatı ve sosyal hayat alanında olumlu etki ve kazanımları beraberinde getirmiştir³⁰. İnsanlar arasındaki anlaşma vasıtası olmakla birlikte, “ortak kimliğin ve ‘biz’lik bilincinin temel bir göstergesi ve ispatı sayılan ve aynı zamanda milleti oluşturan dil, milli devleti oluşturmanın da asli bir aracı kabul edilmiştir”³¹.

Harf inkılabıyla birlikte yeni bir okuma yazma ortamı oluşmuş, bu da beraberinde dil alanındaki çalışmaları getirmiştir. Yeni harflerin Türk dili üzerinde imla ve mana itibarıyla nasıl bir şekil alacağı konusu basında ele alınmış, yapacağı olumlu ve

²⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:3, C.5, 1 Kasım 1928, s.8

²⁸ Mustafa Ragıp Esath, “Akşam’ın Ufkunda Sönen Bir Güneş”, *Akşam*, 2 Ekim 1953

²⁹ Dönmez, a.g.e., s. 356

³⁰ Dönmez, a.g.e., s.313

³¹ M. Berk Balçık, “Milliyetçilik ve Dil Politikaları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Tarihi*, C.4, İletişim Yay., İstanbul, 2003, s.777

olumsuz etkiler hakkında, henüz inkılâp yapılmamışken basında görüşler ortaya konmaya başlanmıştır. Ahmet Ağaoğlu bir yazısında yeni harflerin önemini:

*“Yedi seneden beri aralıksız devam eden ıslahat hamleleri meyânında hiç şüphesiz en mühim ve hayati olanı harflerin değişimidir. Zira bu iş geçmişi alakadar ettiği kadar geleceği de alakadar ediyor. İçtimai hayatın her sabasına temas ettiği gibi, ferdi ve hususi hayatında hemen her kısmına temas etmektedir. Bu işin icrası ile bir daha sabit oluyor ki inkılâbımızın yürüyüşü ta evvelden bir plana tabi olmuştur. Bu planın tedrici inkızaşı bu kez en mühim merhalesine vasil oluyor”*³² cümleleriyle dile getirmiştir.

Cumhuriyet’teki “Yeni Harflerimiz ve Türk Dili” başlıklı yazısında M. Nermi, kurulan yeni Türk devleti ile birlikte Türkçenin de yeni harflerle, Arapçanın anarşisinden kurtulduğunu ve onu hakiki benliğine götüreceği yolun açıldığını ifade etmiştir. Nermi yazısında:

*“..Yazı ve lisan anarşisi, şimdiye kadar köylere kadar uzanmak isteyen her haber-i cereyanın şehir hudutlarına gelmeden bile mahvolmasına, kudretsiz kalmasına sebebiyet veriyordu. Şöyle böyle öğrenilen yazıda zamanla ya unutuluyordu ya but lügat üstatlarının anarşiyi boyuna artıran kelime yarışlarıyla hiçbir şey ifade etmeyen çizgiler haline geliyordu. Köy, hatta şehir, hatta büyük şehir—asırlar en büyük beyecanlarla ürperirken- bunun için her şeye kapalı kalıyordu. Hayat cereyanları çok küçük bir muhitte toplanan milletler, içinde zayıf bir kalp çarpan kötürümlü bir vücuda benzerler. Bütün bunu şümuluyla gören cumhuriyet devleti, faal bir maarif politikasını kendisine en şerefli bir vazife bildi ve bunu kuvvetli bir yazı ve lisan politikasına istinat ettirdi. Artık köyle şehri birbirinden ayıran yüksek duvarlar yıkılmıştır. Her Türk dili kendisine düşen muhteşem rolü yapacak, kendisini hala sezmemiş, sezememiş kökleri de böyle tarihin büyük ışığını uyandıracaktır”*³³.

Büyük inkılâbın zorluğu ile ilgili yorumlar da yapılmıştır. Necmettin Sadak, Akşam gazetesindeki yazısında bu zorluğu şöyle izah etmiştir:

*“Bir lisana bir tek kelime sokmak, kelimeyi herkese kabul ettirmek ne kadar zordur. Bir milletin lisanına yeni bir kelime sokmak bu derece zorsa, bir milletin harflerini, yazısını baştan aşağıya değiştirmenin ne muazzam bir iş olduğu anlaşılır. Türkiye’nin manzarasını değiştiren, Türk milletini terakki yoluna sevk eden tebeddüller arasında en fazla devamlı cehde ve gayrete, zamana lazım gösteren harf inkılâbıdır”*³⁴.

Bir kelimenin çeşitli şekillerde telaffuz edilmesinin doğru olmadığını, sadece bir doğrusu olan bu durumun yeni harflerle farklılıktan kurtularak, doğru şeklin artık yeni yazı ile tespit olunacağını belirten Yunus Nadi ise, “Yazı İnkılabı” başlıklı yazısında bu durumu örneklendirerek açıklamıştır:

“..Mesela Fransızca ‘greve’ kelimesini biz ‘ta’til-i işhal’ olarak tercüme etmiş ve kullanmışız. Sonraları kestirme olarak ‘greve’ dediğimizde oldu. Oldu ama kanunumuza bile giren ta’til-i işhal iki Arapça kelimenin Farisi usulünde terkibi manasıdır. Müstakil bir kelime bulamadığımız için kelime olarak hadisenin terkibini almışız. Aslında genel olarak grevin tarifî şudur: İşlerin bırakılması. Türkiye’de grev hadisesi ilk kez mevzu bahis olduğunda hadiseye güya ilmi bir kıyafet giydirmek için işlerin bırakılması tabirini Arapçaya tercüme etmeye ve bunun Arapça kelimelerini de Farisi ya da Arabi kaidesine terkip yapmaya lüzum görmüşüz. Arapçada iş’i ifade eden kelime bir tane değildir. Biz şugul’ü almışız. İş değil işler demek istersek, şugul’ün

³² Isparta, 14 Ekim 1928

³³ Cumhuriyet, 21 Eylül 1928

³⁴ Necmettin Sadık Sadak, “Gazi Baş Muallim”, Akşam, 14 Kasım 1928

cem'ini almalyız. Bu kelimenin Arapçada çoğulu işgal'dir. İşgal'i nasıl okumalı? Bunun için sözlükte kayıt yoktur. İşgal'i doğru okumak için az çok Arapça bilmek gerekir. Diyelim ki dilimizde işgal'in telaffuzu eşgal'dir. Şimdi kelimelerin en doğrularını yeni harfler belirleyecektir. Eskiden böyle bir alet yok idi! Bir lisan ki onun telaffuz ve tabirinde alimler selahiyet edemezler, nasıl olurda o, geniş halk tabakalarında subuletle yapılabilir? Bu haliyle eski harflerin Türkçesi yanına varılırken ürkülür bir ucube şeklinde idi. Belki okuyup yazmak tamamen maarif demek değildir. O halde okuyup yazması halkın kolaylıkla kavrayabileceği bir şekle sokmak için mutlaka eski harflerden başka bir şekil ihtiyar etmeli idik. İşte Latin esasında alınan yeni Türk alfabesi bu zaruretin ifadesidir...”³⁵.

Nadi bir başka yazısında da yeni yazı ile Türk milletinin yeni bir medeniyet merhalesine girmekte olduğunu ifade etmiştir³⁶. Kültürün en belirgin ve etkin araçlarından biri olan yazının değişmesinin bir kültür değişmesi olduğunu da belirten Nadi, eski yazının terkiyle eski kültüründe terk edildiğini, ancak yeni yazıya geçmenin yeni bir kültüre geçmek olmadığını, yeni harflerle okunacak yeni eserlerle yeni kültürün halledileceğini ve bunun çabuk ve hatasız olması gerektiğini ifade etmiştir³⁷.

Faik Reşit Unat, “Latin Alfabesinden Türk Alfabesine” başlıklı yazısında, Türk manevi varlığının yabancı ve aykırı etkilerden kurtulmasında yeni harflerin önemine vurgu yaparak:

“...Atatürk'ün küçük bir işaretleriyle Türk dilinin kendisine olan ve her devrim hamlesinde olduğu gibi, Türk'ü Batı medeniyeti topluluğuna katan bir alfabeyi, benzeri olayların hiçbirinde görülmeyen bir kolaylık ve çabuklukla benimseyip kullanmak ve yaymak imkanını vermiştir”³⁸ diyerek görüşlerini ifade etmiştir.

Basında en çok ele alınan konulardan birini de yeni harflerle Türkçenin kendi bünyesi içinde nasıl zenginleştireceği oluşturmuştur. Arapça ve Farsça ile benliğini kaybeden Türkçenin kendi unsurlarını işleyerek kendi kendisini yapması gerektiği ifade edilmiştir. Basında ele alınan bu konu bir süre sonra devlet politikasında da kendisini göstermiş, Türk dilinin layık olduğu konuma ulaşmasını sağlamak için bazı hedefler ortaya konmuştur. Bu hedefler; dilde sadeleşme, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkı ortadan kaldırma, Türk diline milli bir gelişme yolu çizme, Türkçeyi zengin, işlek bir kültür dili konumuna getirme şeklinde özetlenebilir. Bu amaçla 1928-1932 yılları arasında Türk dili ile ilgili çalışmalar yapmak üzere “Dil Heyeti” adıyla bir heyet kurulmuş ve bazı derleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak bir süre sonra dil konusunda çizilen hedeflerin gerçekleşebilmesi için ayrıca bir kuruluşa ihtiyaç olduğu hissedilmiştir. Dile büyük önem veren Atatürk, 11 Temmuz 1932 akşamı arkadaşlarına “Dil işlerini düşünecek zaman gelmiştir” diyerek bu konuda ilk adımı atmış ve 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ni kurdu muştur³⁹. Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metodlarına uygun olarak sağlamayı amaçladığı belirtilen bu cemiyetin görevleri; bilimsel çalışmalar yapmak, bunların sonuçlarını ve Türk dilinin özleşme ve arınması ile ilgili dergi ve eserleri yayımlamak olarak ifade edilmiştir⁴⁰.

³⁵ *Cumhuriyet*, 13 Ekim 1928

³⁶ *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1928

³⁷ *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1929

³⁸ Hüseyin Yorulmaz, *Tanzimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1995, s. 320

³⁹ Durmuş Yalçın vd, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2006, s.197

⁴⁰ *TC Devlet Teşkilatı Rehberi*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963, s. 423

Dil ile ilgili her meseleyi en ince ayrıntısına varıncaya kadar yakın bir alaka ile takip eden Atatürk, Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşturulması için ilmi şekilde çalışılmasını, Türk dili ile ilgili meselelerin ele alınması için “Dil Kurultayları” toplanmasını arzu etmiştir. 26 Eylül 1932’de ilk Dil Kurultayı pek çok devlet adamı, bilim insanı ve aydınların katılımıyla Dolmabahçe Sarayı’nda toplanmıştır. Gerek kurultayda gerekse basında, Türkçeyi eski ihtişamına kavuşturmanın gerekliliği, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkın kapatılması ve Türk dilinin özleştirilmesinden, Türkçenin diğer dillerle kıyaslanmasına kadar pek çok konuşma yapılmış ve tartışılmış, farklı görüşler öne sürülmüştür. Kurultay devam ederken Hakimiyet-i Milliye’de yayımlanan bir yazısında Falih Rıfkı Atay dilde millilik üzerinde durarak görüşlerini şöyle izah etmiştir:

*“Eski yazı dili bir yakın şark esperantosıyla öz Türkçeye ‘kaba Türkçe’ denirdi. Öz Türk’e ‘kaba Türk’ dendiği gibi. Biz derin bir yazı dili bühranından geliyoruz. Bir neslin yazdığına, sonraki nesillerde ancak mütebassıslar okuyabilir. Eski nesir ve şiirlerin tamamen okunmaz hale gelişinin sebebi ıydurma Osmanlıcadır ve milli dil yapılmadıkça hiçbir eser yaşayamaz”*⁴¹.

Son Posta gazetesinde “Bugünün Meselelerinden” köşesiyle kurultay boyunca her gün katılımcıların görüşleri yansıtılmış, “Halkın Sesi” köşesinde de halkın Türk dili hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerin çoğunda kamuoyu, Türk dilinin sadeliğe doğru ilerlediğini ve başta gazeteler olmak üzere her şeyin açık Türkçe ile yazılarak anlaşılır hale geldiği konusunda birleşmektedir⁴². Ayrıca kurultay boyunca halk dilindeki öz kelimelerin Türkçeye kazandırılması için aşiretlerden, şehirlerden ve köylerden tahsil görmüş ve esas lehçesini bozmamış kadın ve erkekler de toplantılara davet edilmiş, halktan da katılımlar gerçekleşmiştir⁴³.

23 Eylül 1932 yılında Türkiye’ye gelen Amerikalı bilim adamı Mr. Moro Türkiye’nin yeni harflerle “dünyanın en büyük inkılabını yaptığı” yorumunu yaparak, bu inkılabın okur yazar oranını yükselteceğini belirtmiştir⁴⁴.

Pek çok konuşmacının söz aldığı ve sadeleştirme konusunda fikirlerin beyan edildiği kurultayda Faik Ali Bey: *“Lisanda mevcut kelimeler menşeleri ne olursa olsun muhafaza edilmelidir. Dilden çıkarılmamalıdır. Çünkü biz onları kendimize mal ettik. Biz Arapçanın, Acemcenin esiri olmadık. Bilakis onlara tahakküm ettik”* diyerek Türkçenin diğer diller üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamıştır⁴⁵. Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadak, yazılarında dilin zora ve baskıya gelmemesi gerektiğini belirtmiş, bu görüşlerinde Sadak’la hemen hemen aynı görüşü paylaşan kurultay konuşmacılarından Hüseyin Cahit Yalçın ise şu açıklamayı yapmıştır:

“Dilde sadelik yavaş yavaş olacaktır. Dil tabii tekamülünü takip ederek, kendi kendine sadeleşecektir. Lisanda taşıya zorla olmaz, tekamül merhaleleriyle olur. Sade yazalım, mümkün olduğu kadar öz Türkçe kelimeler kullanalım. Fakat bu kelimeler kalemimizden kendi kendiliğinden aksın. Yazı yazarken sade kelimeler bulmak kaygısı fikirlerimizi ifadedeki tabii

⁴¹ Akşam, 4 Eylül 1932

⁴² Son Posta, 4 Eylül 1932

⁴³ Son Posta, 13-28 Eylül 1932

⁴⁴ Son Posta, 23 Eylül 1932

⁴⁵ Ulus, 3 Ekim 1932

*cerreyanı sekteye uğratmasın. Yaptığımız sadelik mücadelesi gayri şuurî bir hale geçsin. İşte ancak o zaman kendimizin tabii sabada kalmış olduğumuzca inanabiliriz*⁴⁶.

Hüseyin Cahit'in açıklamalarının aksine, eğitim müfettişi Hasan Ali Yücel ise:

"Cabıt Bey'in dediği gibi dil kendiliğinden ilerlemez. Müessirat ister, tabii tekamül beklenemez. Cabıt Bey örnek de vererek iş bölümü kelimesini kimsenin anlamadığını söylüyor. Bugün iş ve bölüm kelimesini anlamayan var mı? Bunu köylüde bilir şehirlide. Fakat bir 'amal' kelimesini öğrenmek için en aşağı on bir senelik lise tahsiline ihtiyaç vardır"

diyerek sadeleşmenin gereği üzerinde durmuştur. Aynı görüşleri paylaşan Fadıl Ahmet Bey: *"Diğer milletler eski lisanlarla yazılmış edebi eserlerini, lisan tekamülünü gösteren vesikalarını müzeye kaldırırlar diyorlar. Bizim de davamız bu. O eski lisanı müzeye kaldıralım diyoruz. Tabii tekamül diyorlar, bu şöyle de olabilirdi: Efendim Mecelle kalkmalı, fakat tabii lazım gibi bir şey"* cümlesiyle görüşlerini belirtirken, Sadri Etem Bey ise toplum hayatında tekamülün değil, atlamaların olması gerektiğini belirterek, sadeleşmenin gereğini vurgulamıştır⁴⁷.

Farklı görüşlerin yansıtıldığı kurultay, Türkçenin zengin bir dil olduğunun ispatı, filoloji üzerinde ilmen çalışmaların yapılması gerekliliği ve dil inkılabının Türk milletine öz dilini kazandırdığı sonucuna vararak çalışmalarını noktalamıştır.

Kurultaydan sonra 'tetkik' ve 'cemiyet' kelimeleri 'araştırma' ve 'kurum' olarak değiştirilmiş ve Atatürk, Türk Dili Araştırma Kurumu'na bir takım direktiflerde bulunmuştur. Derleme defterleri ve kılavuzların bir an önce en iyi şekilde bastırılması, Anadolu Kulübünün kuruma devir ve teslim edilmesi, İstanbul ve vilayet gazetelerinde daimi sütunlar açılması şeklinde özetlenebilecek olan direktifler kurumun genel sekreteri Ruşen Eşref Üneydin'a bildirilmiştir⁴⁸.

1931 ve 1932 yıllarının dil konusunda önemli gündem konularından birini de 1928 yılında başlayan fakat 1930 sonrası yoğunlaşan ve basında "Vatandaş! Dil inkılabını çok ciddi bir iş telakki et! Milliyetin esası olan Türkçeyi alaya alanları tersle! Onlar ya şuursuz, ya haindirler!"⁴⁹ şeklinde yer alan "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası oluşturmuştur. Ekonomik hayatta büyük payı olan ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinde adı geçen partiyi destekleyen İzmir'de yaşayan Yahudiler, bir görüşe göre, kendilerine yöneltilen milliyetçi husumeti azaltmak için Türkçe konuş kampanyasına gayret göstermişler, böylece önem kazanan kampanya, gazetecilerin ve siyasetçilerin yorumlarıyla daha da dikkat çekici bir nitelik kazanmıştır. Arap harflerinin tartışıldığı 1923 yılında Yeni Mecmua'da Necmettin Sadak, "Türk devleti sınırları içinde Türkçe konuşan, hissiyatı bizimkine uyan, aynı geleneklere tabi olan her ferдин Türk milletinden olduğunu"⁵⁰ ifade eden bir yazı yazmıştır. Bu yazıyı 1925'te "Bir millet içine samimi surette karışmak isteyen vatandaşlar kanunların kendilerine bahsettiği vatandaşlık hakkıyla yetinemezler, her şeyden evvel milli lisanı benimsemek mecburiyetindedirler" cümlesini içeren "Millet ve Lisan" başlıklı yazısı takip etmiştir⁵¹.

⁴⁶ Caner Kerimoğlu, "Hüseyin Cahit Yalçın'ın Dil İle İlgili Görüşleri", <http://www.web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai>, s.111 (Erişim Tarihi 22.10.2010)

⁴⁷ *Ulus*, 3 Ekim 1932

⁴⁸ Faik Reşit Unat, "Ebedî Şef Atatürk'ün Türk Dil Kurumuna Direktifleri", *Tarih Vesikaları*, C.2, Sa:11, Şubat 1943, s.321-324

⁴⁹ *Akşam*, 11 Ekim 1932

⁵⁰ Necmettin Sadık Sadak, "Milliyet Hududu Vatan Hududu", *Yeni Mecmua*, C.4, Sa: 5-71,1923, s. 69

⁵¹ *Akşam*, 29 Ekim 1925

Bu görüş Vakit Gazetesi başyazarı Mehmet Asım tarafından, Türkiye'deki Yahudilerin "Türk dili, kültürü ve görüşleri ile kaynaştırılması" gerektiğini şeklinde 1930 sonrası dile getirilmiştir. Türkçe konuşmadan düşüncelerin Türk olmayacağı, düşüncelerin Türk olmaması halinde de bir Türk milleti ve kültüründen bahsedilemeyeceği sıkça vurgulanmıştır⁵². "Türkçe Konuş" kampanyasının etkileri sadece azınlıklar üzerinde değil, Türkçe konuşmayan Müslümanlar arasında da hissedilmiş, böylece dil üzerindeki çalışmalar, dil üzerinden millet tanımını beraberinde getirmiştir⁵³.

Dil çalışmalarının hararetlendiği yıllar olan 1933 ve 1934'te "Nüfusunun çoğunluğu Türk olmayan bir memlekete Türk ili denilemeyeceği gibi, kelimelerinin çoğunluğu yabancı olan bir dilin de Türk olmayacağı"⁵⁴ ve yabancı kelimelerin yabancı kaideleri ve yabancı manaları da beraberinde getirdiği⁵⁵ fikirleri artmış ve Türkçede özleştirme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Soyadı Kanunu ile Türkçeden başka isimlerin kullanılmasının yasaklanması, dilin Türkçeleşmesi açısından önemli bir inkılâp kabul edilmiştir⁵⁶. 23 Ağustos 1934'te yabancı bilim insanlarının da katılımıyla İkinci Türk Dil Kurultayı düzenlenmiştir. Bu kurultayda, "Dünyaya medeniyet Türkler aracılığıyla geldi ve Türkçe tüm dünya uygarlıklarına ilham verdi" cümlesi kurultay boyunca tekrarlanmıştır. İslami geçmişin kalıntılarının Türk dilinden çıkarılması gereğinin de konuşulduğu kurultaydan sonra 1935'te Türk Dili Araştırma Kurumu (1936'dan itibaren adı Türk Dil Kurumu), çeşitli Arapça ve Farsça kelimelerin ikamelerini listeleyen bir sözlük yayımlamıştır. Sözlük, "Osmanlı-Türkçe Cep Kılavuzu" başlıklı olup, birde komisyon kurulmuştur. Ancak özleştirme çalışmalarıyla dilde başlayan karışık durum çözülememiş, TDAK'nun türettiği yeni kelimelerinde Avrupa dillerine benzemesi şüphe uyandırmıştır. Dilde özleştirme çalışmaları, uygulamada sorunla karşılaşmış, birçok sözcüğün halk tarafından kabul gören bir yenisi konulmadan Türkçeden atılmasının halkın saf Türkçeyi anlamasını imkansız hale getireceği görüşleri artmıştır. TDAK, yeni sözcükler gerekmediğini, ayrıca yabancı olduğu sanılan pek çok kelimenin aslında Türkçe olduğunu bildirirken, bu yorum yeni bir teorinin sinyallerini vermiştir⁵⁷.

Yabancı bilim insanlarının da katıldığı 1936'da toplanan Üçüncü Dil Kurultayının en önemli konusunu, Atatürk'ün "Güneş-Dil Teorisi" oluşturmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Milli bir kalkınma hareketi" olarak nitelendirdiği⁵⁸ ve tüm dünya dillerinin Türkçe kökenli olduğunu ileri süren bu teorinin maksadı hakkında, aynı yılın TDK Genel Sekreteri İ.Necmi Dilmen şu açıklamayı yapmıştır:

"Kültür çağına ayak basmış, bütün varlığın mahiyeti üzerinde soru sorup cevap aramak derecesine varmış olan insanların ilk varlık kaynağı güneştir. Güneş Dil Teorisi, dillerin ana kaynağına ait bir teoridir, şimdiye kadar dilimize yabancı sanılan dillerdeki varlıkların Türk

⁵² Balçık, *a.g.m.*, s. 785

⁵³ Soner Çağaptay, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi*, C.4, İletişim Yay., İstanbul, 2003, s. 260

⁵⁴ Ragıp Özdem, *Dilimizin İslahı Üzerine Muhtıra*, İst. 1941, s. 8

⁵⁵ *İsparta*, 19 Eylül 1934

⁵⁶ Balçık, *a.g.m.*, s. 785

⁵⁷ Çağaptay, *a.g.m.*, s. 254-255

⁵⁸ *Akşam*, 3 Eylül 1936

*kaynağından geldiğini ispat etmekte uygulamalı sahadaki dil çalışmalarımıza büyük bir genişlik ve kolaylık vermiştir*⁵⁹.

1937 yılında Atatürk Bükreş'te toplanacak uluslararası bir kongrede sunması için Hasan Reşit Tankut'a bir tebliğ hazırlayıp vermiştir. Dil konusuna şevkle eğilmiş olan Atatürk, bir süre dilde yerleştirilmeye çalışılan "aşırı özleştirmecilik-tasfiyecilik" anlayışını denedikten sonra dilin çıkmaza girdiğini görerek bundan vazgeçmiştir. Güneş-dil teorisinin bu şekilde geliştiği 1936 sonrası ise Hasan Reşit Tankut yurda döndükten sonra bu teori üzerinde durmaktan da vazgeçmiştir⁶⁰.

Yeni harflerin benimsenmesinde basında olumlu yorumların yanı sıra başta basın-yayın olmak üzere eğitim ve kültür hayatındaki etkilerinin ne olacağı ile ilgili 1930'lu yıllarda olumsuz ya da muhalif yazılar yazılmazken, 1940 yılı sonrası eleştirel yazılarda yazılmıştır. Okuma yazmayı güçleştireceği ve yayın hayatını alt üst edeceği eleştirileri bunlardan bazılarıdır. Eski dile dönmek gibi birtakım heveslerin de ortaya çıktığı bu dönemde, olumsuz yorumların çoğunun özellikle dil üzerindeki sadeleştirme üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Halide Edip Adıvar "Dil ve Dilsizliğe Dair" başlıklı yazısında bunu açıkça dile getirmiştir. Siyaset ve idare mekanizmasının dile müdahalesinin harf inkılabıyla başladığı görüşünde olan Halide Hanım, öğrencilerin hocalarına verdiği sınav kağıtlarının içler acısı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu durumun yeni kelimelerle birlikte uydurma kelime kullanmak ve aynı zamanda eski kelimeleri de kullanmaktan kaynaklandığını belirten Halide Hanım:

"Lisan inzıbatı, mantığı, düşündüğünü az çok açık olarak ifade edebilecek kabiliyet hiç kalmamıştır. İmla ve grameri pek bozuk olmayanlar bile ne demek istediklerini anlatmaya muktedir değildirler. Cumhuriyet kurulurken biraz da tabii olarak, Osmanlı Devleti'ne ait her şeye karşı duyulan bir öfke vardı. O kadar ki dilimiz bile o devirde teessüs ettiği için onu da değiştirmek üzere bir hamle yapıldı. Türkiye'nin ve Türk milletinin yeni devirle doğduğunu, ondan önce milletin bir sürü, vatanın coğrafi bir terim olduğunu ileri süren, sözde yeni devir lehinde hariçte, bilhassa Amerika'da bazı vatandaşların propaganda yaptıklarını da işittik. Hatta son aylarda vatanımıza gelen bir Amerikalının Türk milletinin –galiba- yirmi beş senelik bir millet olduğunu ifade eden bir beyanatını da okuduk. Bu zihniyet ne kadar haklı bir aksülâmelin neticesi olursa olsun, aleyhimize dir.

Evrula başka şeylerde olduğu gibi, dilde de yüzlerce sene süren bir tekamül geçirmiş bir millet olduğumuzu unutmamak gerekir. Hele Osmanlı Türkçesi diye dün okuduğumuz, bugün kekeleydiğimiz dili birbirinden ayırmak tamamen yanlıştır. Bugünkü Türkçe dünküün devamıdır. Bunun yeni kelimeler girerek zenginleşmesi, her çeşit fikir ve his ifade edebilecek bir duruma gelmesi lazımdır. Fakat bunu yaparken dilsizliğe doğru gidişte çok tehlikelidir.

Bugün bir fikiracının dediği gibi, resmi, konuşulan ve tedris edilen üç çeşit dil ortaya çıkmıştır. Halbuki eskiden hiç olmazsa konuşulan ve yazılan arasında bir başkalık vardı. Bu parçalanma, bu abenksizlik halk kitlesine pek tesir yapmamakla birlikte, yeni yetişen nesiller için tehlikeli bir vaziyet doğuruyor. Bu yeni dilin bütün memlekette okumuş okunmuş, köylü şebirli tarafından anlaşıldığını zannetmekte hatadır.

⁵⁹ *Ulus*, 27 Eylül 1936

⁶⁰ Yalçın vd.,a.g.e., s.201

Bir milleti millet yapan ilk manevi hatta maddi bağ dil olduğuna göre, Türk aydınları ve hocaları, başka meselelerde ne kadar aykırı düşünürlerse düşünsünler, bize mahsus olan bu mesele etrafında toplanmak ve düşünmek zamanı gelmiştir”⁶¹.

Aynı görüşleri farklı cümle ve örnekle Akşam gazetesinde “Şu Bizim Dil” başlıklı yazısıyla 1951’de Adnan Adıvar’da dile getirmiştir:

“Meşrutiyet zamanında Süleyman Nazif merhum, gazetelere Türkçe noktasından galiba her hafta bir imtihan getirirdi. O vaktin ‘akıncı’ gazetecileri bu imtihanı hiçte başarıyla geçemezlerdi. Fakat Süleyman Nazif şimdi başını kaldırıp yazılan Türkçeyi bir görse yalnız kendi ağdalı Türkçesine benzemediği için değil, biraz fazla sulandırılmış üslup ve yanlış şiveler ve gramersiz ifadelerle yazıldığı için başını hemen mübarek labitine içine çekerdi. Türkçe, zannedildiği kadar kolay bir dil değildir. Bu güç dili yalnız dilcinin değil, mühendisinde, eczacının da düzgün yazmayı öğrenmek lüzumunu takdir ederek ve işi küçümsemeyerek bu dil davasını mutlaka başa çıkarmaya uğraşmak lazımdır”⁶².

Yeni harflerle ilgili eleştirilerden birini de inkılâbın arifesinde de ortaya çıkan eski eserlerin tozlu raflarda kalacağı ve maziyle bağlantının kesilerek bunun ileride olumsuz sonuçları doğuracağı kaygısı oluşturmuştur. Özellikle Ahmet Emin Yalman ve Peyami Safa bu eleştirilerin sahibi olup, liselerde eski yazının öğretilmesi gereği üzerinde durmuşlardır. Necmettin Sadak, Yalman’ın eleştirisini ve isteğini, alfabe değiştirmekle dilin değişmeyeceğine vurgu yaptığı Akşam’daki yazısında şu cümleleriyle değerlendirmiştir:

“...Mesele yalnız Namık Kemalî, Nedimî, Fuzulî’yi okuyup anlamak değildir. Ortada çok dâba derin bir dava dâba vardır ki, o da milli köklerin sağlamlığına, milli bayatın devamlılığına taalluk eder. Ahmet Emin’in endişesi açıkça şudur: Maziyi unutacağız, ecdadımızla aramızdaki köprü yıkılacak, milli şahsiyetimizi kaybedeceğiz. Mesela Osmanlı tarihini ihmal ettik, Osmanlı dediğimiz devirde hakiki bir Türk tarihidir. Bu tarihi yalnız askeri ve fütühat bakımından değil, iktisadi, içtimai, fikri bakımından yazmak, öğretmek lazımdır. Lisede edebiyat okuyan her genci, dünkü yazılı eserleri anlayacak bir surette yetiştirmek gereklidir diyor. Meseleyi ikiye ayırmak lazım: Dünkü eserleri okuyup anlamak, eski kaynaklara giderek Türk tarihini yazmak. Bir milletin mazi ile alakasını kesmesine imkan olmadığını, sosyal ilimlerle uğraşmış olan Ahmet Emin pekala bilir. Millet denilen içtimai varlık, beş on yıl içine türemiş bir mevcudiyet olamaz. Milleti yapan şey, siyasi ve coğrafi vahdeti içinde, asırların biriktirdiği hatıralar, birlik duygular, düşüncelerdir. Millet, tarihin derinliklerinde kök salmış, uzun asırlar nesillerden nesillere intikal etmiş ananelerinden oluşur. Bu ananelerden kasıt bütün kültür hayatıdır. Bütün bu maziinin bir anda yok olması, aradaki köprülerin yıkılması ve ortada mazide desteği olmayan bir millet kılması mümkün müdür?

Millî varlığın bu devamını yapan amel dildir. Öyle sanıyoruz ki arkadaşımızın yanıldığı nokta, dili alfabe ile Türkçeyi Arapça ile karıştırmaktır. Alfabe dilin sadece maddi bir aleti, bir vasıtasıdır. Alfabe değişebilir fakat dil, her milletin tarihinde olduğu gibi, çeşitli gelişmelere rağmen aynı kalır. Bunun içindir ki alfabe değişti diye maziinin yok olacağına endişe etmek lüzumsuzdur. Her yeni nesil, dâba evvelki nesillerin bıraktığı irfan mirasını mutlaka elde eder. Alfabenin değişmesi buna asla engel değildir. Eğer yeni nesil, eski eserleri, alfabe dolayısıyla okuyamıyorsa bu

⁶¹ Akşam, 2 Ekim 1947, s.1-5

⁶² Akşam, 27 Aralık 1951, s.1

eserler yeni yazı ile bastırılır. Devlet bunu yaptırmakla mükelleftir. Harf değiştiği halde lisan değişmez⁶³.

Nurullah Ataç ise Sadak'ın cümlelerine paralel sayılabilecek Ulus gazetesindeki yazısında bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Arap yazısını bırakmakla eski yazımızı da büsbütün unutacağımız, eski ozanlarımızdan, yazarlarımızdan kalanları okuyamayacağımız doğrudur. Ancak bir düşünelim: Biz Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldığımız için mi eskiden kalma yazımızı okumaz olduk? Yoksa eskiden kalma yazımızla artık ilgilenmediğimiz, onu okumaz olduğumuz için mi Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldık? Latin yazısını almadan önce Fuzuli'leri, Nefi'leri, Nedim'leri pek mi okuyorduk?”⁶⁴.

Anlaşılabileceği üzere yeni harfler uygulamada bazı kaygıları beraberinde getirmiştir. Latin harfleri uzun bir süre Fransız harfleri sanıldığı için de itirazlara neden olurken, en çok eleştiriyi ise geçmişle bağları kopartacağı yönünde almıştır. Halbuki bir bütün olan Türk inkılâbında amaç milletleşme ve çağdaşlaşma ise, bunun gerekliliği olan okuma ve düşünme araçlarını da milli ve çağdaş olacak şekilde ayarlamak bir zorunluluk idi.

Sonuç

Bütün inkılâplar gibi bir plan dâhilinde yapılan harf inkılâbı, devlet ve toplum hayatında siyasetten, ekonomiye, sosyal hayattan basın yayına, en önemlisi kültürden eğitime önemli ve olumlu sonuçları beraberinde getirmiş bir inkılâptır. Her şeyden önce bu inkılâbı, padişah egemenliğinden millet egemenliğine geçen, ümmet yapısından millet yapısına kavuşmuş olan yeni Türk devletinde, akılcı ve bilimsel zihniyeti benimsemiş, milli kültürüne, diline, tarihine saygılı, milli şuura sahip nesillerin yetişmesini sağlayacak, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı kolaylaştıracak önemli bir araç olarak görmek gerekir. Başlatılan eğitim öğretim seferberliği ile cumhuriyetin ilk yıllarında %10'un bile altında olan okuryazar oranı, 1940'larda %22'ye yükseltilmiştir. Çağdaşlaşma sadece okuryazar oranının yükseltilmesi değil, aynı zamanda Batı uygarlığı ile de uyum içinde olmaktır ki, bu amaca ulaşmada Latin Harfleri büyük katkı sağlamıştır.

Harf inkılâbının en önemli sonuçlarından biri, şüphesiz dil üzerindeki etkisidir. Dil, milli kültürün korunması ve geliştirilmesinde önemli bir araç olduğu gibi, milli birlik ve bütünlüğün sağlanmasında da önemli rol oynar. Türk kültürünün temelini oluşturan ve millete varlığını ve eskiliğini öğreten Türk dili, uzun asırlar yabancı unsurlarla karışık ve meçhul kaldıktan sonra Türk Tarihinde bazı dönemlerde ön plana geçer gibi olmuşsa da, bu alanda ciddi, ilmi ve sürekli çalışmalar Atatürk döneminde yapılmıştır. Harf inkılâbı ile birlikte Atatürk, yabancı kültürlerin tesirinden arındırılmış, zenginliği, güzelliği ve bilime uygunluğu ile tüm dünya tarafından takdir edilmesini istediği Türkçeye büyük önem vermiş, Türk dilinin dünya dilleri arasında hak ettiği yeri kazanmasını istemiştir.

Şüphesiz tüm bu sonuçların gerçekleşmesinde basın büyük rol oynamıştır. Basın inkılâpları, özellikle matbuat noktasında harf inkılâbını ve getireceği olumlu sonuçları ele alarak Türk halkının yeni harfler hakkında bilgi edinmesini sağlamış, adeta bu inkılâbın en büyük okulu olmuştur. Harf inkılâbının gerek öncesinde gerekse

⁶³ Necmettin Sadık Sadak, “Maziye Unutmamak Meselesi ve Tarih”, *Akşam*, 7 Ekim 1940

⁶⁴ Yorulmaz, *a.g.e.*, s.347

sonrasında basında yer alan yazılarla inkılâbın ön hazırlığı yapılmış, yeni yazı tanıtılmış, cehaletin ortadan kaldırılması ve çağdaş olmanın göstergelerinden biri olan okuma yazma oranını yükseltmenin harf inkılâbıyla mümkün olabileceği fikrinin Türk milletinde yerleşmesinde, basın önemli bir rol oynamıştır.

Kaynakça

- Akşam, Cumhuriyet, Hakimiyet-i Milliye (Ulus), Isparta, Resimli Gazete ve Son Posta Gazeteleri Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1952
- BALÇIK, M. Berk, "Milliyetçilik ve Dil Politikaları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi 4*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- BAŞGÖZ, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995
- BUHARALI, Nebil, "Dil Tasfiyesinde Uydurma Kelime İddiası", *Çınaraltı*, Sa:91, 19 Haziran 1943
- ÇAĞAPTAY, Soner, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi 4*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- DÖNMEZ, Cengiz, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009
- DURMUŞ, Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006
- EREN, Hasan, "Yazıda Birlik", *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, 1978.
- KANSU, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1968
- Kadro I 1932*, Yay. Haz: Cem ALPAR, Kalite Matbaası, Ankara, 1978
- KERİMOĞLU, Caner, "Hüseyin Cahit Yalçın'ın Dil İle İlgili Görüşleri", <http://www.web.deu.edu.tr/ataturkiler/ai/> (Erişim Tarihi: 22.10.2010)
- KILIÇ, Selami, *Türk Devrimin Fikir Temelleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005
- KIRÇAK, Çağlar, *Meşrutiyetten Günümüze Gericilik*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994
- KODAMAN, Bayram, *Cumhuriyetin Tarihi Fikri Temelleri ve Atatürk*, SDÜ Yayınları, Isparta, 1999
- KORKMAZ, Zeynep, "Türk Dili ve Arap Alfabeti", *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1991
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996
- MERDANOĞLU, Hüsnü, *Küreselleşme Sürecinde Atatürkçü Düşünce*, Güldiken Yayınları, Ankara, 2001
- ÖZDEM, Ragıp, *Dilimizin İslahı Üzerine Muhtıra*, Rıza Coşkun Matbaası, İstanbul, 1941
- SADAK, S. Necmettin, "Milliyet Hududu, Vatan Hududu", *Yeni Mecmua*, C.4, Sa:5-71, 1923
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 3, C.5, 1 Kasım 1928.
- TC Devlet Teşkilatı Rehberi*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963
- ULUĞ, Naşit Hakkı, *Üç Büyük Devrim*, Ak Yayınları, İstanbul, 1973
- UNAT, Faik Reşit, *Ebedi Şef Atatürk'ün Türk Dil Kurumuna Direktifleri*, Tarih Vesikaları, C.2, Sa:11, Şubat 1943
- US, Asım, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, İstanbul, 1964
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1991
- YAVUZ, Ünsal, *Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990
- YORULMAZ, Hüseyin, *Tanzimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995